Evaluatie Duurzaamheidsagenda 2015-2020

Sinds de vaststelling van de Duurzaamheidsagenda door de Gemeenteraad is de aandacht voor duurzaamheid in het algemeen, en voor energie, klimaat en Co2 in het bijzonder, sterk toegenomen. Er is brede consensus dat actie dringend noodzakelijk is maar over de wijze waarop lopen de inzichten nog uiteen. Dit is oa zichtbaar bij de discussies over windmolens en zonneparken.

In 2015 is het Internationaal Klimaatakkoord (akkoord van Parijs) gesloten. Als uitvloeisel hiervan is in het voorjaar de Klimaatwet gepresenteerd en het landelijke Klimaatakkoord afgesloten.
In de Klimaatwet liggen de doelstellingen voor CO2 reductie vast; 49% reductie in 2030 ten opzichte van 1990. In het Klimaatakkoord hebben betrokken partijen (de VNG namens de gemeenten) afgesproken op welke manier deze reductie bereikt moet worden.

Duurzaamheid is echter meer dan de opgave voor energie en klimaat. Gebruik van grondstoffen en ons sociaal welbevinden (people) vragen ook aandacht. Handelen volgens de principes van de circulaire- en bio-based economie biedt hiervoor kansen. Dit moet in Uden verder vorm krijgen. Ook ervaren we steeds vaker de effecten en gevolgen van klimaatverandering. We moeten ons hierop gaan voorbereiden en maatregelen treffen om met extreme weersomstandigheden om te kunnen gaan.

<u>Coalitieakkoord</u>
De huidige coalitie handhaaft de doelstellingen voor afval en energieneutraliteit voor de gebouwde omgeving in 2035.
Het totale energieverbruik van Uden is ca. 4000 Terra Joule (TJ) , hiervan wordt 421 TJ duurzaam opgewekt (2016[1]). Dit is 10,5 %. Een grote bijdrage levert de biomassacentrale in Odiliapeel (ca. 300 TJ). Het zonnepark Hoogveld Uden zit nog niet in deze cijfers. Dit draagt ca. 1 % (36 TJ) bij.

Het energieverbruik van de gebouwde omgeving, stroom + warmte bedraagt 1716 TJ. 75 TJ (4,3 %) wordt in de bebouwde omgeving duurzaam opgewekt.

De coalitie wil aan de slag met de nieuwste inzichten rondom duurzaamheid en klimaatadaptatie. We moeten bij ruimtelijke opgaven rekening hiermee houden. Hiervoor wordt aansluiting gezocht bij de energietransitie en de stap naar een circulaire economie.

De afgesproken Internationale-, nationale en lokale doelstellingendoelstellingen worden bereikt door energiebesparing enerzijds en opwek van duurzame (hernieuwbare) anderzijds.
Een grove doelstelling is dat ca 30 tot 50 % gerealiseerd kan worden door energiebesparing. De overige 50 tot 70% zal duurzaam opgewekt moeten worden binnen onze gemeentegrenzen met biomassa en zonne-energie. Windenergie is in Uden (nog) geen optie vanwege de aanwezigheid van de vliegbasis. De potentie van geothermie (een vorm van aardwarmte) lijkt in Uden niet gunstig en moet nog verder onderzocht worden.

Elke gemeente staat voor de opgave deze doelstellingen te realiseren binnen haar eigen grondgebied. De totale capaciteit van windenergie van de Noordzee is bestemd voor grote energie verbruikende bedrijven. De productie van zonnestroom op daken wordt toegerekend aan energiebesparing omdat de geproduceerde energie veelal direct, “achter de meter” in het betreffende gebouw wordt gebruikt. Uden heeft ca 400 ha dakoppervlak waarvan ca 40 % (160 ha) geschikt is voor zonnepanelen.

[1] Meest recente gegevens uit www.klimaatmonitor.nl

Regionale Energie Strategie (RES)

Overheden moeten hun krachten bundelen om van de energietransitie een succes te maken. Op dit moment worden in regionaal verband in heel het land Regionale Energie Strategieën (RES) opgesteld. Met de RES geeft een regio invulling aan de afspraken uit het landelijk Klimaatakkoord. De RES beschrijft welke strategie een regio heeft, om de energiedoelstellingen te bepalen en te behalen; het zijn regionaal gedragen keuzes voor een zorgvuldige ruimtelijke inpassing van hernieuwbare energieopwekking, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energie infrastructuur. Gemeente Uden werkt daarvoor met de provincie, waterschappen en netbeheerder samen in de regio Noordoost Brabant. De RES zal grote invloed hebben bij besluitvorming in het omgevingsbeleid (omgevingsvisie, omgevingsplannen, omgevingsprogramma's en omgevingsverordeningen).

In het voorstel voor hoofdlijnen van het Klimaatakkoord is onderscheid gemaakt naar 5 onderdelen waarop de energietransitie zou moeten plaatsvinden; Elektriciteit, Mobiliteit, Industrie, Landbouw en landgebruik en Gebouwde omgeving.

De decentrale overheden staan aan de lat voor de onderdelen Elektriciteit en Gebouwde Omgeving. Dat betekent dat zij in de Regionale Energiestrategieën op deze onderdelen minimaal een voorstel moeten doen, hoe zij invulling geven aan hun bijdrage aan de nationale opgaven.

Daarom wordt per regio zoveel mogelijk inzichtelijk gemaakt wat gedaan kan worden op:

1. Trias energetica: inkleuring van de trias energetica op het niveau van de regio: potentie energiebesparing, opwek van duurzame energie en het efficiënter gebruiken van energie.
2. Warmteplan: een regionaal warmteplan met uitvoeringsprogramma voor 2030 en een lange termijnvisie voor 2050, waarin de meest waarschijnlijke warmtebronnen zijn opgenomen voor warmteopties per wijk/gemeente/gebied/regio.
3. Energie-infrastructuurplan: via het energie-infrastructuurplan kan de besluitvorming van de duurzame energieopwekking en de energie infrastructuur worden voorbereid.

Op regionaal niveau is het nodig dat gemeenten met de netbeheerder tot samenwerkingsafspraken komen. Dit om te voorkomen dat uitbreiding van het elektriciteitsnet (transport en opslag) leidt tot onnodig hoge maatschappelijke kosten.

Het is aan de gemeenten, waterschappen, provincie en eventueel andere partners om keuzes te maken in het bod naar het Rijk en de scope van de RES op te rekken, tot bijvoorbeeld (onderdelen van) mobiliteit en industrie.

Het landelijk spoorboekje schetst het volgende proces op hoofdlijnen (zie onderstaand schema). De Regio Noordoost Brabant kiest ervoor om de concept-RES voor 1 oktober 2019 gereed te hebben. Voor het geval alle 30 RES-en bij elkaar niet optellen tot de nationaal afgesproken ambities, wordt een verdeelsystematiek toegepast. Deze systematiek wordt ontwikkeld door de decentrale overheden, in samenwerking met kennisinstellingen waaronder het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) zodat medio 2020 de regionale invulling van de nationale opgave verdeeld is. Vanaf 2021 worden dan de uitkomsten van de afgesproken RES-en in het omgevingsbeleid van gemeenten en provincie opgenomen.

Klimaatadaptatie

De verwachting is dat ons klimaat in 2050 hetzelfde is als nu in de regio Bordeaux: heter, droger én tegelijkertijd ook natter. Deze klimaatverandering gaat naar verwachting gepaard met wateroverlast en schade aan wegen en gebouwen. Ook heeft het gevolgen voor de landbouw en onze gezondheid. Voorzorgsmaatregelen zijn nodig om op tijd klimaatbestendig te zijn.

Om de bebouwde omgeving minder kwetsbaar te maken voor extreme weersomstandigheden, is het nodig dat klimaatbestendig en water robuust inrichten een vanzelfsprekend onderdeel wordt bij ruimtelijke (her)ontwikkelingen, beheer en onderhoud van de (openbare) ruimte.

<u>Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie</u>

In het Deltaprogramma ‘ Ruimtelijke adaptie” (DPRA) zijn door de koepels(VNG, UvW (waterschappen), IPO (Provincie)) en het Rijk afspraken gemaakt hoe, wat, wanneer en op welke wijze de overheden te werk willen gaan.

In het Deltaprogramma zijn voor gemeenten en waterschappen tot en met 2019 de volgende taken gedefinieerd:

- Breng de kwetsbaarheden in beeld voor overstroming, wateroverlast, hittestress en droogte
- Voer een risicodialoog, intern en extern met als doel om bewustzijn te vergroten en te bespreken hoe kwetsbaarheden met concrete maatregelen verkleind kunnen worden

De resultaten van zowel de interne als de externe risicodialoog kunnen we gebruiken voor het opstellen van een adaptatiestrategie. Deze moeten we volgens het DPRA in 2020 opstellen

Wat hebben we al gedaan

In 2016 is door de regio een zogenaamde “stresstest light” uitgevoerd. Het blijkt dat deze stresstest voldoet aan de landelijk opgestelde handleiding voor de uitvoering van een “stresstest light
Uit deze stresstest light (bijlage 1) kunnen we concluderen dat:

a. Omgaan met droogte een grote regionale opgave is die we regionaal moeten oppakken;
b. Waterveiligheid een regionale opgave is die ook op de tafel van de veiligheidsregio dient te liggen;
c. Hitte is (ook voor Uden) een klimaatopgave die we lokaal moeten oppakken. Vanwege de onbekendheid met dit fenomeen heeft het de voorkeur om kennis regionaal te vergaren en te delen;
d. Wateroverlast binnen de bebouwde kom een lokale klimaatopgave is;
   Door de koepels wordt 2018 benut om voor de verdiepende stresstesten een aantal standaarden te definiëren. Deze standaarden kunnen we gebruiken om onze kwetsbaarheden in beeld te brengen.
b. Watervisie

De gemeente Uden heeft samen met de waterpartners van de “Watersamenwerking As50+’een gezamenlijke watervisie’-, ‘Netwerken in de waterketen’-, op- en vastgesteld. In deze watervisie is het samen werken aan een klimaatbestendige inrichting als speerpunt opgenomen.

Conclusies

- Van de 36 actiepunten uit de duurzaamheidsagenda 2015-2020 zijn er al 8 afgewerkt, 2 nog niet gestart en 26 in uitvoering.
- Met betrekking tot de ambitie om in 2035 energieneutraal te willen zijn, lopen we nog niet op schema. Om over 20 jaar 100 % energieneutraal te zijn moet het percentage hernieuwbare energie jaarlijks 5% toenemen en zouden we eind 2018 op 15% duurzaam opgewekte energie moeten zitten. Het werkelijke percentage voor 2018 is nog niet bekend. Eind 2016 was dit 4,3 %. Het zonnepark draagt ca 1 % bij.
  Vanwege het ontbreken van een energiemanagement systeem voor onze organisatie, is er geen inzicht in de stand van zaken voor het ‘bedrijf’ gemeente Uden.
- De uitvoering van een aantal actiepunten moet door andere organisatieonderdelen uitgevoerd worden. De verantwoordelijkheid hiervoor blijkt nog onvoldoende vastgelegd te zijn, of hiervoor is onvoldoende capaciteit beschikbaar.
- Klimaatadaptatie gaat ook voor de gemeente Uden in de toekomst een grote opgave betekenen. Op basis van de regionaal uitgevoerde "klimaatstresstest light" en de beelden van de nationale "klimaateffect atlas", gaat de gemeente Uden te maken krijgen met meer wateroverlast en hittestress in met name de centrumgebieden.

Aanbevelingen

- Een aantal actiepunten uit de duurzaamheidsagenda heeft een impuls nodig:
  - Planmatig faciliteren van eigenwoningbezitters met het energie zuinig maken van hun woningen.
  - Energieneutraal maken van de eigen gemeentelijke gebouwen en installaties.
  - Stimuleren van de productie van duurzame energie te beginnen met zonnepanelen op daken van woningen, bedrijven en stallen.
  - Opstellen van een visie voor de aanpak van klimaatadaptatie voor Uden.

- Bewustwording creëren en handelingsperspectief bieden aan inwoners en ondernemers door middel van communicatieve maatregelen.
- Benut de periode tot 2020 om onze kwetsbaarheden door de klimaatverandering verder inzichtelijk te krijgen zodat we op basis hiervan de zogenaamde risicodialoog kunnen voeren.
- Gebruik de uitkomsten van de risicodialoog voor het opstellen van een "Adaptatiestrategie " en "uitvoeringsagenda".

Deze onderdelen nader uitwerken samen met stakeholders en inwoners en aan de raad voorleggen met de consequenties voor capaciteit en financiële middelen.

Aanbevelingen gericht op bedrijfsvoering:

- Voer energiemanagement in onze organisatie in, om beter sturing te kunnen geven aan het realiseren van het doel voor een energie neutrale bedrijfsvoering.
- Leg de verantwoordelijkheden voor het behalen van de doelen uit de duurzaamheidsagenda duidelijker vast in onze organisatie. Dit betreft de onderdelen:
  10 en 36: de verantwoordelijkheid voor het behalen van de communicatiedoelen duurzaamheid
  15 en 16: doelstelling t.a.v. energiezuinig maken van de openbare verlichting in relatie tot energieneutraliteit
  18: stimuleren van eigenaren van niet gemeentelijke accommodaties deze energiezuinig te maken
  24 en 25: beleggen van verantwoordelijkheid voor uitbreiden oplaadpunten voor auto's en fietsen
  29: beleggen van verantwoordelijkheid voor duurzaam inkopen binnen onze organisatie

Duurzaamheidsagenda 2015-2020

Gereed	In uitvoering	Nog op te pakken

(Verklaring van de kleuren)

	Algemeen
	Ondersteunen en faciliteren van duurzame initiatieven uit de Udense samenleving
1.	**Budget vrijmaken voor ondersteuning van duurzame burgerinitiatieven. Om bijvoorbeeld ideeën voor energie uit te werken.**
	Stand van zaken: Er is voor de periode 2015 t/m 2020 jaarlijks 15.000,- beschikbaar. Onderzocht is of hiervoor een gemeentelijke subsidieregeling opgezet kon worden. Vanwege de structuur van een 'beleidsregel' en de aard van de te verwachten aanvragen is niet voor dit instrument gekozen. Vervolgens is contact gezocht met Udenaar de Toekomst om de financiële middelen geoormerkt voor duurzame burgerinitiatieven aan het Udenfonds toe te voegen. De besluitvorming hierover heeft in januari 2019 plaatsgevonden. Daarnaast zijn uiteenlopende organisaties en initiatieven door de gemeente ondersteund of gefaciliteerd oa: Stichting Fairtrade, energie coöperatie, Wereldwinkel, communicatie iz duurzame energie (LieveAnne), Uden doet duurzaam, Germenzeel zonnepanelen, energieloket (v.Herpt), Udi '19, Kinderwebsite duurzaamheid, Kinderboerderij, de Pul, T Huis Warm, zonnepanelen geluidswal Graveur, De Schans, Udenaar de Toekomst. Wat moet er nog gebeuren: monitoren van het uitvoeren van de regeling door het Udenfonds. Samenwerkingspartners: inwoners, collectieven, Udenaar de Toekomst, Udenfonds
2.	**Faciliteren van een duurzaamheidsbroedplaats voor (ambachtelijke)startups, zoals kringloopactiviteiten.**
	Stand van zaken: Het doel is om initiatieven uit de samenleving te faciliteren. Er hebben zich

	echter tot op heden geen initiatieven met verzoek om tot ondersteuning gemeld. Wat moet er nog gebeuren: Het doel is faciliteren. Op het moment dat iemand zich aandient zullen wij deze rol oppakken. Samenwerkingspartners: inwoners, bedrijven
	Duurzaamheid nadrukkelijker een plek geven in al het werk van de gemeente
3.	**Een kopje 'duurzaamheid' opnemen in de standaardopzet voor collegeadviezen en raadsvoorstellen.**
	Stand van zaken: Dit item is gerealiseerd. In de collegeadviezen en raadsvoorstellen is een kop 'duurzaamheid' opgenomen. Hierbij is gebruik gemaakt van de PPPscan van Telos. Samenwerkingspartners: Telos, Raad, eigen organisatie
4.	**Bij beleidsontwikkelingen wordt extra aandacht besteed aan de duurzaamheidsaspecten, waar Uden tot nu toe nog minder goed op scoort, maar waar de gemeente bij beleidsontwikkeling en uitvoering wel invloed op kan uitoefenen.**
	Stand van zaken: Nog niet opgepakt Wat moet er nog gebeuren: Binnen de betreffende beleidsvelden onderzoeken hoe aan de door Telos gehanteerde indicatoren inhoud is gegeven en zo mogelijk dit verbeteren. Samenwerkingspartners: eigen organisatie
	Afval
	Betere afvalinzameling en -scheiding
5.	**Afvalproeven laagbouw uitvoeren. Proeven evalueren naar aanleiding hiervan eventueel veranderingen in de afvalinzameling en scheiding doorvoeren.**
	De afvalproeven laagbouw zijn in 2016 geëvalueerd en begin 2017 is besloten tot een nieuwe afvalinzamelmethode voor restafval, GFT+E, papier en verpakkingsafval. Deze nieuwe afvalinzamelmethode is op 1 december 2017 gestart.
6.	**Afvalproef hoogbouw uitvoeren. Waar mogelijk direct maatregelen nemen.**
	De afvalproeven lopen en de evaluatie is gestart. Voor de evaluatie zijn ondertussen sorteeranalyses van het restafval in de ondergrondse containers uitgevoerd, hebben de contactpersonen en woningbouw per hoogbouwcomplex hun ervaringen van hun complex reeds meegegeven en is met deze informatie een enquête onder inwoners gehouden. Op basis van de ervaringen van de inwoners, sorteeranalyse en inzamelresultaten wordt nagegaan hoe de afvalscheiding in de hoogbouw kan verbeteren. De evaluatie van de hoogbouw zou half 2018 worden geëvalueerd, maar heeft vertraging opgelopen door de uitrol van de nieuwe afvalinzamelmethode bij de laagbouw en vindt daardoor eerste helft 2019 plaats. De nieuwe afvalinzamelmethode bij de laagbouw houdt onder andere in dat blik en drinkkarton voortaan samen met het plastic verpakkingsafval wekelijks in oranje PBD-zakken aan huis wordt ingezameld. Deze inzamelmethode is ook ingevoerd bij de hoogbouw, omdat dit de appartementen in ieder geval al beter helpt bij het scheiden van PBD dan een oude inzamelmethode van eenmaal per maand plastic verpakkingsafval inzamelen.
	Hoogwaardiger hergebruik
7.	**Hergebruik-initiatieven met elkaar in contact brengen.**
	Stand van zaken: Er zijn diverse gesprekken gevoerd met initiatieven met het doel verbinding te maken of te leggen. Wat moet er nog gebeuren: Het doel is faciliteren. Op het moment dat zich iemand aandient zullen wij deze rol oppakken. Samenwerkingspartners: inwoners, collectieven, bedrijven
8.	**Onderzoeken of het hergebruiken van producten gestimuleerd kan worden door bijvoorbeeld meer kringloopactiviteiten te faciliteren, of door afnemers van de uitgaande stromen van de milieustraat prikkelen tot een hoogwaardiger hergebruik.**

	Stand van zaken: Mede op initiatief van een particulier initiatief is met een delegatie (o.a. twee bestuurders) een werkbezoek gebracht aan het kringloopbedrijf Oss. Dit heeft geen vervolg gekregen door het afhaken van het 'markt' initiatief. Het grof restafval wordt sinds begin 2017 nagescheiden. Hierdoor komt 30% van het grof restafval alsnog ter beschikking voor recycling. Ook zijn er proeven op de milieustraat in ontwikkeling om herbruikbaar bouwmateriaal, goederen en pallets gescheiden in te zamelen op de milieustraat zodat deze weer gebruikt kunnen worden door bewoners. Bij deze proeven werkt de gemeente samen met de partij die op dit moment de milieustraat voor de gemeente beheert. Wat moet er nog gebeuren: Het doel is faciliteren. Op het moment dat iemand zich aandient zullen wij deze rol oppakken. Samenwerkingspartners: inwoners, collectieven, bedrijven
9.	**Hergebruik van crade to cradle en biobased producten actief ondersteunen**
	Stand van zaken: Er is nog geen vraag voor ondersteuning geweest. Wat moet er nog gebeuren: Het doel is faciliteren. Op het moment dat iemand zich aandient zullen wij deze rol oppakken. Samenwerkingspartners: inwoners, collectieven, bedrijven
	Energie
	Reductie van het gebruik van electra (zakelijk tenminste 20%) en gas (huishoudens tenminste 50%, zakelijk tenminste 20%) in 2025
10.	**Bewustwording creëren bij mensen dat vermindering van het hergebruik van energie van belang is. Door middel van communicatieve maatregelen.**
	Stand van zaken: Het proces om inwoners bewust te maken is in gang gezet. We zetten hier verschillende middelen voor in. Denk b.v. aan de website, social media, gemeentelijke infopagina en (pers)berichten in lokale media. Zoals inwoners bekend maken met de diensten van het energieloket Brabant Woont Slim, dat particuliere woningeigenaren helpt bij het energiezuiniger maken van hun woning. Wat moet er nog gebeuren: Inwoners bewust maken en stimuleren om zuinig met energie om te gaan en energiebesparende maatregelen te nemen, is een doorlopend proces en zal ook de komende jaren de aandacht hebben. Samenwerkingspartners: Inwoners, organisaties/instellingen, bedrijven, Area, Udenaar de Toekomst, Brabant Woont Slim
	Tenminste 75 % van de eengezinswoningen gebruikt energie die is opgewekt dmv zonnepanelen en tenminste 60 % van de eengezinswoningen heeft een zonneboiler.
11.	**Ondertekenen Brabantse deal Nul op de Meter om gebruik te kunnen maken van kennis en ondersteuning in het energieneutraal maken van de bestaande woningvoorraad.**
	Stand van zaken: Geconstateerd is dat vooral eerst de bouwsector aan zet is in het ontwikkelen van nul-op-de-meter (renovatie) concepten. Ondertekenen van de Brabantse deal is derhalve nog niet aan de orde. Gemeente Uden heeft zich wel aangesloten bij het digitale bespaarloket Brabant Woont Slim (BWS), een samenwerking van een groot aantal gemeenten in Noordoost Brabant. BWS ondersteunt en adviseert woningeigenaren in het energiezuinig maken van hun woningen. Wat moet er nog gebeuren: Er moet nog gewerkt worden aan de bekendheid van Brabant Woont Slim onder de Udense woningbezitters. Hieraan wordt gewerkt door advertentiecampagnes en presentatie van BWS op lokale evenementen. Wat is er nog nodig: Het stimuleren van woningeigenaren heeft een lange doorlooptijd. Het is daarom van belang dat BWS haar rol kan blijven uitvoeren. Over de structurele financiering van BWS moet nog besluitvorming plaatsvinden. Ook moet er nog gewerkt worden aan lokale versterking van het digitale loket door bijvoorbeeld lokale energiecoaches,

	voorbeeldprojecten, wijkinitiatieven etc. Samenwerkingspartners: BWS, bedrijven, woningeigenaren, burgerinitiatieven
12.	**Een project opstarten, waarmee wordt toegewerkt naar een pilot nul-op-de-meter. Samenwerking opzoeken met relevante partijen (woningbouwcorporaties, bouwers, financiers, netbeheerder, energiecoöperatie) om tot een locatie te komen.**
	Stand van zaken: Woningbouwcorporatie AREA heeft op eigen initiatief een Nul-op-de-meter project in De Gaarden gerealiseerd. Wat moet er nog gebeuren: Voor het stimuleren van eigenaren van bestaande woningen zou het stimulerend kunnen werken als er ook een voorbeeldwoning gerealiseerd wordt van een bestaande woning. Wat is er nog nodig: Voor het realiseren van een voorbeeldwoning van een bestaande woning zijn financiële middelen nodig. Samenwerkingspartners: bouwers, financiers, woningeigenaren
13.	**Door samenwerking met partijen via Brabantse deal Nul op de Meter zorgen voor voldoende aanbod voor Udenaren qua energiebesparende aanpassingen aan woningen, zoals een kant en klare woningschil met zonnepanelen.**
	Stand van zaken: Zoals al onder 11. is aangegeven is het renovatieconcept voor nul-op-de-meter renovatie nog niet (betaalbaar) beschikbaar en hebben wij ingezet op het stimuleren van woningeigenaren via Brabant Woont Slim. Wat moet er nog gebeuren: Het energiezuinig maken van de bestaande woningvoorraad moet nog op gang komen. Hiervoor dient een aanpak voor ontwikkeld te worden die ervoor moet zorgen dat woningeigenaren uiteindelijk zelf aan de slag gaan met het uitvoeren van maatregen. Wat is er nog nodig: Voor het opstellen van een aanpak en het uitvoeren hiervan zijn aanvullende financiële middelen noodzakelijk. Samenwerkingspartners: bouwers, financiers, woningeigenaren
	Alle nieuwbouw is energieneutraal
14.	**Vanaf 2016 bij projecten altijd het gesprek aangaan met de ontwikkelaar om het streven naar duurzaamheid te laten blijken. Bij projecten waar de gemeente grondpositie heeft zullen de randvoorwaarden bij de aanbesteding in het algemeen gericht zijn op de realisatie van energie neutrale woningen.**
	Stand van zaken: Na een consultatie van bouwende partijen in Uden heeft het college begin 2018 besloten dat nieuwbouw gasloos en nul-op-de-meter of klimaatneutraal moet zijn. Per 1 juli van dit jaar heeft het Rijk besloten dat er geen nieuwbouwwoningen meer op aardgas aangesloten mogen worden. Wat moet er nog gebeuren: Het uitgangspunt van nul-op-de-meter of klimaatneutrale woningen zal in de uitvoering bewaakt moeten worden. Daarnaast moet nog beleid worden ontwikkeld om ook de overige nieuwbouw gasloos en klimaatneutraal te bouwen. Samenwerkingspartners: bouwers, financiers, gebouweigenaren
	Openbare verlichting is energiezuinig
15.	**Openbare verlichting, wanneer deze aan vervanging toe is, voor energiezuinige verlichting (led) vervangen. Bij het opstellen van het nieuwe beleidsplan openbare verlichting wordt onderzocht of openbare verlichting (door middel van andere financiering) vervroegd kan worden vervangen.**
	Stand van zaken: Openbare verlichting wordt volgens de economische afschrijvingstermijn energiezuinig gemaakt om piekinvesteringen te voorkomen. De meest energie verbruikende lampen (HPLN en sox) zijn nagenoeg allemaal vervangen.

	Wat moet nog gebeuren: Een vrij nieuw areaal verlichting met een hoog vermogen (Son en Son t) moet nog worden omgebouwd. Dit gebeurt ook volgens de economische afschrijvingstermijn.
16.	**Onderzoeken op welke manier andere ondergronden en belijning kunnen worden gebruikt om invloed uit te oefenen op de reflectie van verlichting.**
.	Stand van zaken: Dit onderzoek is nog niet opgepakt. Wel zijn er landelijk pilots gedaan die goede resultaten geven. Wat moet er nog gebeuren: Financiële middelen beschikbaar stellen en een proeflocatie selecteren. Samenwerkingspartners: weggebruikers, leveranciers, wegbeheer
	Scholen en sportaccommodaties zijn energieneutraal (100 % van het gemeentelijk eigendom, 75% van de overige gebouwen)
17.	**Waar het gemeentelijk vastgoed betreft, zelf maatregelen nemen om accommodaties energiezuinig te maken. In de onderhoudsplannen van de gebouwen is al voor een deel rekening gehouden met energiebesparende maatregelen.**
	Stand van zaken: Er is onderzocht welke maatregelen nodig zijn om de gebouwen energiezuiniger te maken. De hieruit voortkomende maatregelen zijn/worden in het Meerjaren onderhoudsplan (MJOP) opgenomen, zodat er een Duurzaam MJOP ontstaat. De maatregelen worden zoveel als mogelijk bij logische vervangingsmomenten uitgevoerd. Op voorhand wordt traditionele verlichting vervangen door LED verlichting (uitgevoerd bij 10 gebouwen, bij 4 gebouwen in voorbereiding). Aanbrengen van zonnepanelen wordt verder uitgebreid, bij o.a. gemeentewerf, Sporthal De Wervel, Oude Brandweerkazerne (momenteel aanwezig bij 5 gebouwen) . Daarnaast zijn er installatietechnische aanpassingen uitgevoerd bij verschillende panden. Voor het gemeentehuis wordt momenteel een onderzoek uitgevoerd hoe het pand energiezuiniger gemaakt kan worden (al dan niet met gebruikmaking van Warmte-Koude opslag). Wat moet er nog gebeuren: Een compleet overzicht maken van de benodigde middelen om het complete gemeentelijk vastgoed energieneutraal te maken.
18.	**Waar de gemeente geen eigenaar is, de eigenaren stimuleren om maatregelen te nemen.**
	Stand van zaken: Stichting 'T huis warm heeft opdracht gekregen om een blauwdruk te ontwikkelen voor een plan van aanpak voor verenigingen om hun accommodatie energieneutraal te maken. Door het stoppen van de Energiecoöperatie Uden waaraan 'T huis warm een onderdeel van was is de opdracht teruggegeven. Voor zover bekend hebben FC Uden en Udi zelfstandig al maatregelen (oa zonnepanelen) getroffen. Wat moet er nog gebeuren: Opstellen van een plan om eigenaren van scholen en sportaccommodaties te stimuleren om energie neutrale maatregelen te nemen. Wat is er nog nodig: Afhankelijk van de ambitie: menskracht en/of financiële middelen. Samenwerkingspartners: eigenaren van accommodaties, Sportservice Noord-Brabant (SSNB), afdeling Maatschappelijke Dienstverlening, afdeling Middelen.
	Door grootschalige energieprojecten wordt tenminste 22 mWh opgewekt in Uden (door bijv. zonneparken, biovergisting, biomassa)
19.	**De gemeente voert een onderzoek uit naar de haalbaarheid van grootschalige energieopwekking op braakliggende gronden in Hoogveld Zuid.**
	Stand van zaken: Dit onderdeel is uitgevoerd.
20.	**Wanneer grootschalige energieopwekking haalbaar blijkt te zijn op Hoogveld Zuid, zal het project uitgevoerd moeten worden. Hiervoor moeten partijen gezocht worden om mee samen te werken.**

	Stand van zaken: In juli 2018 is het zonnepark Hoogveld Uden officieel geopend. Het park omvat ca. 43.000 zonnepanelen op 14 ha en heeft een productiecapaciteit van ca. 11 MW per jaar. Het park is ontwikkeld door TPSolar. De gemeente Uden verhuurt 7 ha grond voor de duur van 25 jaar.
21.	**Op zoek gaan naar andere locaties voor grootschalige energieprojecten. Hierbij ook kijken naar geluidswallen. Mogelijkheden voor biovergisting en wijkverwarming door middel van biomassa onderzoeken.**
	Stand van zaken: De eigenaar van de gesloten stortplaats aan de Schansweg in Uden is aan het onderzoeken of aanleg van een zonnepark van ca 7 ha mogelijk is. Rijkswaterstaat heeft een pilotproject 'Solar Highway' in uitvoering waar onderzocht wordt of geluidsschermen in de toekomst kunnen bestaan uit twee-zijdige (bifaciale)zonnepanelen en de geproduceerde energie aan de direct grenzende woningen kan worden afgezet. Deze proef loopt nog tot medio 2020. In samenwerking met SBBU worden ondernemers gestimuleerd om zonnepanelen te plaatsen op daken van bedrijfsgebouwen. De bedrijventerreinen in Uden hebben ca 90 ha ongebruikt dak. Onderzocht wordt of in samenwerking met andere gemeenten in Noordoost-Brabant een collectief zonnepanelen project voor inwoners kan worden opgezet. In heel Uden is er ca 400 ha veelal nog ongebruikt dakoppervlak, waarvan ca 20 % geschikt is voor zonnepanelen. Wat moet er nog gebeuren: Ook in de agrarische sector is nog veel onbenut dakoppervlak voor zonnepanelen. Hierover willen wij het gesprek met de sector aangaan. Op basis van de op te stellen Regionale Energie Strategie (RES) moet blijken of, waar en welke opwekcapaciteit van duurzame energie toegevoegd zal moeten worden om de gemeentelijke-, regionale- en landelijke doelstellingen te realiseren. Wat is er nog nodig: Maatschappelijk-, politiek- en bestuurlijk draagvlak voor de wijze van uitvoering van de energietransitie. Samenwerkingspartners: inwoners, bedrijven, corporatie, netwerkbedrijf, regiogemeenten, provincie
	Tenminste 20% van het energieverbruik van bedrijven door zonnepanelen
22.	**Ondernemers stimuleren om zonnepanelen te plaatsen door ondernemers in het kader van duurzame bedrijventerreinen te informeren over verdienmodellen en een businesscase**
	Stand van zaken: In een werkgroep duurzame bedrijventerreinen is met een aantal stakeholders van gedachten gewisseld over de wijze van verduurzaming van onze bedrijventerreinen. Dit heeft geleid tot het instellen van drie werkgroepen door en bij de SBBU; gedragsverandering, optimaal duurzaam investeren en zonnepanelen. Op 19 september 2018 is door de werkgroep zonnepanelen een informatiebijeenkomst georganiseerd waarin ondernemers zijn geïnformeerd over technische- en financiële aspecten van het plaatsen van zonnepanelen op daken van bedrijfsgebouwen. Wat moet er nog gebeuren: Er zal door de SBBU een enquête gehouden worden waaruit moet blijken waarin ondernemers geholpen willen worden bij het plaatsen van zonnepanelen. Samenwerkingspartners: SBBU, ondernemers
23.	**Een pilot starten, waarbij er zonnepanelen op het dak van een bedrijf worden geplaatst.**
	Stand van zaken: Op basis van de onder punt 22. genoemde informatiebijeenkomst zal duidelijk worden welk bedrijf concreet aan de slag wil gaan met het plaatsen van zonnepanelen. Deze casus kan dan dienen als voorbeeldproject. Wat moet er nog gebeuren: contact leggen met een bedrijf wat zonnepanelen wil leggen op zijn bedrijfspand. Samenwerkingspartners: bedrijven
	Duurzame mobiliteit stimuleren

24.	**Meer oplaadpunten realiseren voor elektrische auto's en fietsen voor bezoekers van Uden**
	Stand van zaken: Er zijn in Uden vijf plaatsen waar openbare laadpalen staan: Losplaats, Schakelplein, Industrieterrein Liessentstraat, Wislaan en Marktstraat. Daarnaast zijn er negen laadpalen voor openbaar gebruik die door e-rijders zijn aangevraagd (zie punt 25.) De Provincie faciliteert (nog) het plaatsen van openbare laadpalen op strategische locaties. Wat moet er nog gebeuren: Het aantal openbare laadpunten moet uitgebreid worden om de groei van duurzame mobiliteit te faciliteren. Wat is er nodig: Ambtelijke capaciteit/prioriteitstelling Samenwerkingspartners: Enexis, Provincie, Heijmans Infra
25.	**Onderzoeken of er mogelijkheden zijn voor particulieren om in de openbare ruimte een laadpaal voor eigen gebruik te laten plaatsen.**
	Stand van zaken: Gemeente Uden neemt deel aan het provinciaal laadpalenproject "De Brabantse aanpak" waarbij e-rijders zonder eigen ruimte voor een laadvoorziening, in de openbare ruimte in hun buurt een laadpaal krijgen die tevens beschikbaar is voor andere e-rijders, waaronder bezoekers van Uden. Momenteel zijn er al 9 (eind 2018) gerealiseerd (Muziekplein, Stalreep, Keizershof, Kersengaarde, Allardstraat, Hoenderbosplein, Tuibastraat, St. Eloy, Abdijlaan) en 1 locatie wordt nog beoordeeld (Biggenstraat). Wat moet er nog gebeuren: Realisatie gebeurt aan de hand van aanvragen, dus er is tot nu toe voorzien in de behoefte. Samenwerkingspartners: Provincie en Heijmans Infra.
	Verdere integratie van MVO in de gemeentelijke bedrijfsvoering
26.	**Uitvoeringsplan opstellen voor een verdere integratie van MVO in de gemeentelijke bedrijfsvoering. Plan uitvoeren en intern communiceren.**
	Stand van zaken: MVO is inmiddels in de gemeente geïntegreerd. De gemeente pakt de voorbeeldrol in het maatschappelijk verantwoord ondernemen. Op alle 9 aandachtspunten (pijlers ontleend aan ISO 26000) van het maatschappelijk verantwoord ondernemen hebben we een plan van aanpak en voeren dit uit. In 2e kwartaal van 2018 is dit plan geactualiseerd en a.s. april/mei komt weer een update van de stand van zaken met daarin de nieuwe ambities voor 2020 e.v. Dit plan wordt besproken met 9 verantwoordelijke medewerkers die dit meenemen naar hun afdeling.
27.	**Interne scholing van medewerkers over wet- en regelgeving en het privacybeschermingsvraagstuk inzichtelijk maken.**
	Wat is er tot nu toe gedaan: Ter voldoening aan de AVG: Algemene Verordening Gegevensbescherming EU heeft het College nieuw beleid vastgesteld. Hiermee bestaat een vaste werkwijze om het gebruik van persoonsgegevens bij iedere (nieuwe) dienstverlening en beleidsontwikkeling 'aantoonbaar privacyproof' te maken. Voor de klant is dan vooraf helder bij welke gemeentelijke dienst, welke klantdata worden gebruikt en aan wie deze data worden verstrekt, rechtmatig en met de vereiste bescherming en beveiliging. Op Uden.nl >Privacy is de informatie over de algemene dienstverlening raadpleegbaar. En het interne privacy-bewustzijn is vergroot met een mysterie-actie, de 10-gouden-tips, informatie op intranet en internet, workshops, sessies, presentaties, aanstelling en betrokkenheid van de FG: functionaris gegevensbescherming en de e-diensten op Uden.nl voor een privacy-verzoek of datalekmelding. Om te voldoen aan de wet- en regelgeving, inclusief de AVG, is het 'Rad-van-de-Wet' ontwikkeld. Met de 'Rad-vd-Wet-werkwijze' handelt de gemeente (ook) aantoonbaar rechtmatig en is de gemeente in staat om de beoogde resultaten te behalen en het gewenste maatschappelijk effect te bereiken. Door de beleidsadviseurs van MD zijn in het afgelopen jaar

	op hun afgestemde 'Rad-vd-Wet-sessies' gevolgd. Stand van zaken: Vanuit het 2017-concerndoel 'privacyproof' wordt hard gewerkt om ook de Privacy Registers per inhoudelijke discipline -gelijk aan de afdelingen- geactualiseerd beschikbaar te maken op Uden.nl. Hiervoor heeft MD expliciet de datum van 1 januari 2019 vastgesteld. Het gebruik van de persoonsgegevens door een functionaris bij de uitvoering van de taken, gebeurt nog niet strikt volgens het Privacy Register. Ook iedere nieuwe dienstverlening en beleidsontwikkeling dient vooraf privacy-proof te zijn, waarbij het gemeentebestuur zijn beschermende rol kan vervullen. Vandaar dat het beleid voorziet in een presentatie aan ieder 'nieuw aantredend' College en de Raad kan zich aansluiten bij hetzelfde systeem van 'Aantoonbaar privacyproof'. De klanten, de Raad, de rechter of toezichthouders zoals de Autoriteit Persoonsgegevens en de accountant, kunnen het voldoen aan de AVG of overige wetgeving (zie hierna) afdwingen met alle nadelige gevolgen voor de gemeente van dien. Bij 'wet- en regelgeving of rechtmatigheid' is de toegenomen algemene complexe -ook EU- wetgeving van invloed op de taakuitvoering op basis van specifieke regels. Zo levert subsidieverlening soms staatssteun op of een plicht tot aanbesteding met alle gevolgen van dien. Het 'Rad-van-de-Wet' stuurt op het rechtmatig handelen om überhaupt doelmatig en doeltreffend te kunnen zijn. Het 'Rad' geeft een nieuw kader bij de Organisatieregeling, zodat hierbij een nieuw concerndoel past. Wat moet er nog gebeuren: Het systeem van 'Aantoonbaar Privacyproof' dient overeenkomstig het beleid verder te worden geïmplementeerd zodat niet enkele 'sleutel-functionarissen', maar alle betrokken functionarissen hun rol vervullen bij het gebruik van de persoonsgegevens volgens de Privacy Registers. Voor het eerst over 2018 wordt verantwoording afgelegd in de gemeentelijke jaarrekening o.m. over de dienstverlening volgens de actuele Privacy Registers en de afhandeling van privacy-verzoeken, datalekmeldingen en klachten. Aanvullend hierop zal de FG: functionaris gegevensbescherming rapporteren over zijn bevindingen bij het voldoen aan de eisen uit de AVG. Over het voldoen aan 'wet- en regelgeving of rechtmatigheid' zal het mogelijke nieuwe concerndoel het 'Rad-van-de-Wet' volgen, welke aanpak zich al enkele jaren in de uitvoeringspraktijk heeft bewezen. Wat is er nog nodig aan: 'Privacy' in het bijzonder en 'rechtmatigheid' in het algemeen, dienen door de ambtelijke organisatie expliciet te worden uitgewerkt en als vereiste te worden gezien voor het behalen van (duurzame) beleidsdoelen en het gewenste maatschappelijke effect. Het gemeentebestuur wordt daarmee volledig geïnformeerd of de nieuwe dienstverlening of beleidsontwikkeling 'aantoonbaar privacyproof' is c.q. 'rechtmatig of conform wetgeving' is. Hierbij past een nieuw concerndoel over: 'Rechtmatig handelen is ook noodzakelijk om als gemeentebestuur doelmatig en doeltreffend te kunnen zijn'. Dan volgt uit de uitwerking welke aanvullende middelen nodig zijn. Samenwerkingspartners: externe organisaties, toezichthouders, OR
28.	**Medewerkers van de gemeente gaan functioneren als verbindingsofficieren voor de G1000 om medewerkers meer te betrekken bij de Udense gemeenschap**
	Stand van zaken: Samen met Uden naar de Toekomst wordt gewerkt aan goede verbindingen van en naar het gemeentehuis en de inwoners van Uden. Regelmatig worden ambtenaren gevraagd om als verbinder actief te zijn. De ontwikkeling is er op gericht dat meer en meer de gehele organisatie die verbindende rol kan oppakken.
	Duurzamer inkopen
29.	**Overstappen op het gebruik van cradle to cradle en biobased producten, zodat in 2020 25% van de gebruikte materialen cradle to cradle of biobased is.**
	Stand van zaken: In de afgelopen jaren zijn met enige regelmaat producten Maatschappelijk

	Verantwoord Ingekocht (MVI). Enkele voorbeelden van producten die MVI zijn ingekocht zijn: tapijttegels, zonnepanelen, gemeentelijk vervoer, kantoorartikelen, koffie/thee, papier. Wat moet er nog gebeuren: MVI is een onderwerp wat nog aandacht vraagt in het toepassen bij inkoop en aanbestedingen, zodat voldaan wordt aan de door het College vastgestelde uitgangspunten (100 % duurzame inkoop) Samenwerkingspartners: eigen organisatie, Pianoo, leveranciers
	In 2020 heeft de gemeente Uden slechts 10% restafval.
30.	**De afvalinzameling bij de gemeentekantoren en de gemeentewerf herinrichten**
	Stand van zaken: De afvalinzameling heeft vorm gekregen. In het gemeentehuis en ook op de gemeentewerf staan afvalbakken waar gescheiden afval ingezameld wordt. Met name plastic, gft, bekers, rest en papier worden gescheiden. Restafval wordt daarmee enorm gereduceerd. Op de werf zijn we zelfs een stap verder gegaan. Hier hebben we een “mini milieustraat” ingericht. We zamelen nu 17 afvalstromen in, dit in plaats van 6 in het verleden. Hiermee dringen we het restafval aanzienlijk terug. Deze stap viel buiten de scope van deze maatregel maar is als extra doorgevoerd. In het afgelopen jaar is al een enorme reductie van restafval gerealiseerd, maar door nóg betere communicatie verwachten we hiermee een grotere reductie te realiseren.
	Gemeente Uden is energieneutraal in 2035
31.	**Zonnepanelen plaatsen op dak gemeentehuis en hier SDE subsidie voor aanvragen.**
	Stand van zaken: Voor de zonnepanelen op het gemeentehuis is SDE+ subsidie verkregen en zijn in 2017 ca 550 zonnepanelen geïnstalleerd.
32.	**De energie, die gemeente Uden gebruikt, vergroenen.**
	Stand van zaken: voor de compensatie van de CO2 emissie als gevolg van het energieverbruik door de gemeente Uden, zijn voor 2017, 2018 en 2019 certificaten van garantie van oorsprong[2] (GVO’s) gekocht. Wat moet er nog gebeuren: Het doel van de gemeente Uden is dat alle stroom en gas, die niet zelf duurzaam worden geproduceerd, duurzaam wordt ingekocht. Hiervoor is een samenwerking gestart met een aantal gemeenten in Noordoost-Brabant. Het doel is om dit bij het afsluiten van het inkoopcontract vanaf 2021 te realiseren. Voor 2020 dienen nog GVO’s gekocht te worden. Het uiteindelijke doel is dat ook de bedrijfsvoering van de gemeente Uden energie neutraal wordt. Dit willen we realiseren door energiebesparing, het plaatsen van zonnepanelen op de eigen gebouwen en toepassen van andere duurzame productiewijzen. Hiervoor moet nog een integraal plan van aanpak worden opgesteld. Om inzicht het krijgen en de doelstellingen te kunnen monitoren dient er een energie-monitorings systeem ingevoerd te worden, dat inzicht geeft in het energieverbruik van de gemeentelijke organisatie. Samenwerkingspartners: regiogemeenten
33.	**10 voertuigen van het eigen wagenpark vervangen door elektrische/hybride voertuigen.**
	Stand van zaken: Het gemeentelijk wagenpark omvat 34 voertuigen. In 2018 hebben we een groot deel van ons gemeentelijk wagenpark vervangen. Er is gekozen voor deels elektrisch wagenpark en deels euro6. Inmiddels zijn er 14 elektrische auto’s in gebruik. We maken ook gebruik van 2 BMW I3 vanuit het deelauto project. Deelauto Naast het verduurzamen van het gemeentelijk wagenpark is ook het vervoer t.b.v. dienstreizen door medewerkers van de gemeente Uden verduurzaamd. In samenwerking met Area en IBN zijn in september 2017 14 deelauto’s in gebruik genomen. De deelauto’s worden geëxploiteerd door de coöperatie Uden Duurzaam op weg en heeft als doel om het gebruik van duurzaam vervoer voor zowel bedrijfsmatig als particulier gebruik in Uden te stimuleren.

[2] Uitleg GVO’s: http://www.certiq.nl/wij-zijn/soorten-certificaten/

	Het delen van auto's draagt bij aan vermindering van geparkeerde auto's in woonwijken, minder grondstoffengebruik, deeleconomie, verbetering van de luchtkwaliteit, opslag van duurzame energie en voegt een nieuwe vorm van 'openbaar' vervoer toe in Uden. Inmiddels maken ook vier kleinere ondernemers zakelijk gebruik van de auto's en in juni 2018 zijn de deelauto's opengesteld voor prive gebruik door bewoners van de wijk Hoevenseveld en de medewerkers van IBN, AREA en gemeente Uden gedurende de avonden en weekenden. Met ingang van het najaar 2018 kunnen alle inwoners van Uden in de avonduren en weekenden gebruik maken van de deelauto's. Via de website www.udenduurzaamopweg.nl worden inwoners en ondernemers geïnformeerd en kan men zich aanmelden voor een account om met de auto's te gaan rijden. In samenwerking met Udenaar de Toekomst is een vrijwilligersgroep actief om nieuwe deelnemers te instrueren over het gebruik van de deelauto's. In het voorjaar van 2019 start een campagne om inwoners van Uden te informeren over het gebruik van de deelauto's. Eind 2018 waren er naast IBN, AREA en gemeente nog 4 zakelijke gebruikers van de eelauto's. 34 inwoners hadden (januari 2019) een account voor het gebruik van de deelauto's. In het eerste jaar zijn er zakelijk 148.700 km gereden in 4925 ritten. De inwoners hebben ca. 2800 km gereden in 114 ritten. De gemeente Uden heeft een contract gesloten voor 180.000 kilometers met zes deelauto's gedurende twee jaren (tm september 2019). Hiervan zijn er in het eerste jaar ca 70.000 km gereden. Ook is het gebruik van de (elektrische)fietsen gestimuleerd. In totaliteit is het aantal kilometers voor dienstreizen waarvoor een auto is gebruikt (deelauto en gedeclareerde reizen) afgenomen. Na een korte aanloopperiode waarin de systemen voor het laden, reserveren en rijden met de auto's is geoptimaliseerd zijn de ervaringen positief. Over het algemeen wordt het gebruik en rijden met de auto's als positief ervaren. Wat moet nog gebeuren: Het restant van het gemeentelijk wagenpark moet nog verduurzaamd worden op het moment dat deze voertuigen aan vervanging toe zijn. Het deelauto-concept moet nog ruim bekend gemaakt worden onder ondernemers en inwoners in Uden met als doel een toename van het gebruik. In het voorjaar van 2019 zal een voorlichtingscampagne starten. Hierdoor kan het aantal auto's uitgebreid worden, waardoor een betere spreiding van de auto's over de kernen van Uden ontstaat en de auto's ook overdag voor inwoners beschikbaar komen. Wat is er nog nodig: omdat de deelauto ook bijdraagt aan publieke doelstellingen willen wij bijdragen aan de verdere uitrol van het deelauto-concept. Dit zal vooral op het vlak van communicatie en facilitering zijn. Samenwerkingspartners: inwoners, ondernemers, Uden duurzaam op weg, Goodmoovs
	MVO uitdragen naar de ondernemers in Uden
34.	**Werkgroep duurzame bedrijventerreinen uitbreiden en MVO-thema's energie, afval en people uitwerken.**
	Stand van zaken: De SBBU heeft de regie van de werkgroep duurzame bedrijventerreinen overgenomen. Op het onderwerp energie zijn drie werkgroepen actief: gedragsverandering, optimaal duurzaam investeren en zonnepanelen. Wat moet er nog gebeuren: De werkgroepen werken aan concrete aanpak of ondersteuning voor de bedrijven. Dit moet leiden tot verduurzaming van de bedrijventerreinen. Samenwerkingspartners: SBBU, ondernemersverenigingen, bedrijven
35.	**Projecten opzetten gericht op duurzame bedrijventerreinen.**
	Stand van zaken: Er hebben zich nog geen concrete projecten aangediend. Wat moet er nog gebeuren: In overleg met bedrijven en SBBU opzetten van projecten die concreet bijdragen aan de verduurzaming van de bedrijventerreinen.

	Samenwerkingspartners: bedrijven, SBBU
	Udenaren bewuster maken van het belang van duurzaamheid.
36.	**Communicatiecampagne voor duurzaamheid beginnen. Onderdeel hiervan is dat alle informatie over duurzaamheid digitaal vindbaar is. Daarnaast in contact treden met scholen om de jeugd bewust te maken van het belang van duurzaamheid en lespakketten over duurzaamheid beschikbaar stellen.**
	Stand van zaken: Communicatiecampagne loopt. De themapagina over duurzaamheid op uden.nl is ingericht. Wat moet er nog gebeuren: We blijven nadrukkelijk communiceren richting inwoners om hen te stimuleren tot het doen van duurzame investeringen in hun woning en hen daarbij te ondersteunen.

Huidig sectoraal beleid klimaatadaptatie

Gemeentelijk Rioleringsplan (VGRP)

De belangrijkste beleidskeuzes en investeringen gerelateerd aan klimaatadaptatie uit het VGRP zijn:

1. Klimaatbestendige inrichting;
2. Afkoppelen verhard oppervlak van de gemengde riolering-, het scheiden van vuil en schoon water draagt bij aan klimaatadaptatie. Schoon hemelwater kan worden geïnfiltreerd in de bodem en draagt zo bij aan tegengaan van het verdrogen van de bodem.
3. Verhogen van waterbewustzijn. Klimaatverandering leidt tot een toenemende kans op wateroverlast. Het is de ambitie om deze opgave samen met onze inwoners en bedrijven te gaan invullen.
4. Uitvoeren onderzoeken. Voor de te voeren risicodialoog is het noodzakelijk om onze kwetsbaarheid m.b.t. wateroverlast, hitte, droogte en waterveiligheid in beeld te brengen;
5. Duurzaamheid.

Omgevingsvisie en het coalitieakkoord Uden:

In zowel omgevingsvisie als coalitieakkoord is veel aandacht voor de rol van overheid, inwoners en bedrijven. Voorbeelden hiervan zijn de ‘Udenaar de toekomst’ en het kernwoord is ‘Burgerkracht’. Voor de overheid is de taak mee te denken, te faciliteren en inwoners en vertegenwoordigers in vroeg stadium te betrekken bij (grote) beleidsonderwerpen. Dit past prima in de te voeren risicodialoog die, conform DPRA, gevoerd dient te worden.

Vragen zoals: ‘wat vinden wij klimaatadaptief’, ‘wat vinden wij acceptabele overlast (zoals bv hitte, wateroverlast)’, ‘wat doet de gemeente’ en ‘wat doen we als inwoners’ dienen bij deze dialoog centraal te staan.

Inmiddels is er bij de (her)inrichting van de openbare ruimte al veel ervaring opgedaan met het voeren van de dialoog. Onze inwoners en bedrijven spelen inmiddels bij (her)inrichting van de openbare ruimte een sleutelrol. Als (mede)ontwerpers waarborgen zij de identiteit van hun leefomgeving en brengen zij gebruikerservaringen in. Hierdoor ontstaan gedragen ontwerpen, waarin ieder zijn eigen verantwoordelijkheid neemt.

De als speerpunten genoemde integrale afstemming tussen de diverse beheerdisciplines, zoals groen, wegen, water en verkeer zijn belangrijke uitgangspunten en randvoorwaarden klimaatadaptatie.

Watervisie en het coalitieakkoord

Woongebieden

Binnen de woongebieden is een grote diversiteit aan woonmilieus. Deze kennen over het algemeen een prettig woon- en leefklimaat. De woonwijken worden omzoomd door een groene inbedding. De focus komt te liggen op beter benutten van wat er nu is, herontwikkeling en kwaliteitsverbetering.

De ambitie is uitgesproken om de openbare ruimte zo groen mogelijk in te richten en daar waar groen verdwijnt, moet dat weer gecompenseerd worden. Daarnaast willen we koploper zijn in duurzaamheid en inzetten op organische duurzame ontwikkeling.

Om de woongebieden te beschermen tegen wateroverlast, verdroging en hittestress gaan we door met het vergroenen daar waar het ruimtebeslag op de openbare ruimte dit toe laat. We willen "Water vasthouden met droge voeten" en aaneengesloten groenzones realiseren, die tevens dienen als uitloopgebieden naar het buitengebied. Dit levert, naast klimaatadaptatie, ook een bijdrage aan een rustgevende en ontspannende omgeving en aan sport en spel (stimuleert buiten spelen!).

Buitengebied

Het buitengebied is van groot belang vanwege de economische, recreatieve en natuurwaarden. Unieke elementen als breuklijnen, wijst verschijnselen en stuifduinen onderstrepen de kwaliteiten van het buitengebied.

Door het uitvoeren van het project 'Meer Maashorst, een gezond landschap' (Landschap van Allure) wordt de verbinding gelegd tussen natuur, gezondheid en voedsel. Behoud en ontwikkeling van het landschap staan hierbij voorop. Daarnaast beschikt de Maashorst over een uniek water- en natuur-systeem. Veranderingen van het klimaat kunnen daarbij een bedreiging vormen (denk daarbij aan droogte). Het watersysteem vervult de rol van 'spons' voor de hele regio. Deze sponswerking is de laatste jaren vermindert als gevolg van o.a. verstedelijking, de ruilverkaveling en landbouwactiviteiten, met verdroging als gevolg.

Samen met de partners (o.a. waterschap Aa en Maas) is er de ambitie om deze "Udense spons" te herstellen. Potentiele projecten hierbij zijn:

1. Herstel van infiltratie en kwel, herstel van kwelzones en wijstgronden langs de Peelrandbreuk en de Raambreuk door infiltratie van water op hogere delen.
2. Ontwikkeling ecologisch waardevolle zones.
3. De Peelrandbreuk en het beekdal van de Leijgraaf worden ontwikkeld tot een ecologische zone van formaat.
4. Duurzaam stedelijk waterbeheer door het Infiltreren van regenwater in de bodem (Watervisie centrum, woongebieden en bedrijventerreinen).
5. Duurzame landbouw gerelateerd aan bodem- en watersysteem.
6. Ontwikkelen van ecologische landbouw in de zones: het beekdal van de Leijgraaf, breukzones met wijstgronden en het Maashorstcomplex.
7. Hemelwater vasthouden.

Centrumgebied

De beschikbare ruimte in het centrum van Uden is bijzonder schaars. Deze ruimte dient beschikbaar te blijven voor diverse maatschappelijke en economische functies. De klimaatopgave lossen we daarom vooral op in andere delen van de gemeente. Kansen worden wanzelfsprekend benut. Mogelijkheden

zoals infiltratie van regenwater bij de Petruskerk en het vasthouden van water op geschikte particuliere percelen wordt zoveel mogelijk benut.

Acties gedurende de looptijd van de Duurzaamheidsagenda (??)

In de diverse sectorale plannen is in voldoende mate geanticipeerd op het onderwerp 'klimaatadaptatie' en de uit te voeren acties tot 2020 uit het 'Deltaplan Ruimtelijke adaptatie'.

We willen de resterende looptijd van de Duurzaamheidsagenda benutten om:

1. Zowel lokaal als regionaal aan de slag te gaan met het goed in beeld brengen van de kwetsbaarheid. We werken daarbij op verschillende niveaus. We pakken lokaal op waar het handelingsperspectief lokaal is en we pakken regionaal op wat regionaal dient te worden afgestemd of uitgevoerd.
2. Aan de slag te gaan met het voeren van zowel de interne als de externe risicodialoog.
3. Met het herijken van de 'nota Openbare Ruimte' nemen we bewezen 'klimaatadaptieve maatregelen' op als uitgangspunt van handelen bij het ontwerp en beheer en onderhoud van de openbare ruimte.

De resultaten van het onderzoek naar de kwetsbaarheden en de risicodialoog zullen we gebruiken voor het opstellen van het beleidskader 'klimaatadaptatie'. Oftewel wat vindt de gemeente Uden 'klimaatadaptief' en 'water robuust', en binnen welke tijd willen we dat bereiken ('Adaptatiestrategie'). Dit beleidskader willen we opnemen in de in 2020 vast te stellen herijkte 'Duurzaamheidsagenda'.